

SPRE deosebire de campaniile din anii 1951—1954, în anul 1955 săpăturile de la Morești au avut o amploare mai redusă, lucrându-se mai puține zile și cu un număr mai mic de muncitori. Această situație a impus și o oarecare schimbare a metodei de lucru, care a constat în trecerea de la dezvelirea complexă a unor obiective mai mari la cercetarea unor sectoare mai mici prin șanțuri sau suprafețe de o întindere mai redusă. Astfel, lucrările din anul 1955 au avut mai degrabă caracterul unor sondaje mai ample sau al unor săpături de verificare, justificate în stadiul actual al săpăturilor, după ce s-a stabilit planul general al așezării, structura ei arheologică și problemele principale pe care le ridică. Întinderea neobișnuit de mare a acestui complex și compoziția lui atât de variată ar cere încă, ani de-a rândul, campanii de mai multe luni de zile, pentru a putea epuiza măcar în parte teritoriul încă neexplorat. Rezultatele noi care s-ar câștiga printr-un asemenea procedeu, față de cele cunoscute, n-ar fi însă într-o relație justă cu cheltuielile necesare, iar continuarea săpăturilor în proporții mari ar îngreuna prelucrarea materialelor și ar amâna încă mult posibilitatea publicării lor.

Săpăturile din anul 1955 se vor descrie în ordinea numerică a secțiunilor trasate, indicându-se pe scurt aportul observațiilor făcute la rezolvarea problemelor legate de această așezare. Dată fiind varietatea punctelor unde s-au efectuat lucrări, nu credem indicată gruparea lor după sectoare topografice mai mari.

Secțiunea XLIV, trasată pe panta care coboară de pe « Podei » către Mureș, completează secțiunile VII/1951 și XII/1952. Spre deosebire de partea opusă dinspre vest, unde așezarea este înconjurată de două sau trei linii de valuri, pe latura sud-estică, dinspre Mureș, organizarea apărării așezării nu era pe deplin lămurită. În secțiunile amintite s-a constatat existența mai multor șanțuri, dar toate de origine naturală, formate prin alunecări de teren. Primul dintre acestea, trecind pe pantă de-a lungul marginii platoului, are o adâncime și o lățime considerabile. El a rămas deschis în porțiunea nordică, în « Groapă », iar prelungirea lui spre sud s-a astupat și s-a nivelat în bună parte în urma muncilor agricole recente. Conturul lui a fost sesizat și în secțiunea XLIV. Din poziția și suprapunerea straturilor rezultă caracterul său natural, produs prin alunecări de teren, fapt stabilit și de expertiza pe teren a prof. D. Iacob de la catedra de geologie din Cluj. Pământul de umplură a șanțului conține, pînă la adâncimea de 2,40 m, fragmente ceramice cenușii, oase, arsură, cărbune și cenușă, ceea ce arată că șanțul a existat și a fost deschis în secolul VI. Amenajarea lui ca șanț de apărare în epoca construirii sistemului de apărare dinspre vest a așezării nu este exclusă, dar nu se constată indicii pentru intervenția mîinii omului.

Prin urmare, această secțiune confirmă lipsa unor întărituri și șanțuri artificiale, menite să apere așezarea pe latura ei sudică. Terenul accidentat prin șanțuri și conuri de alunecare, precum și Mureșul cu lunca lui întinsă și mlăștinoasă, mărită de apele

* Colectivul șantierului a fost alcătuit din : K. Horedt (responsabil), D. Iacob, M. Rusu, D. Protac, membri, și N. Vlăsa, student.

Nirajului care se vărsa pe atunci cam în dreptul aşezării prefeudale, mai sus de confluenţa lui actuală, constituiau o pază naturală suficientă pe această latură. Inundaţiile Nirajului din vara 1955 în apropierea vărsării lui în Mureş, acoperind ca un lac teritorii întinse, au oferit o imagine probabil similară peisajului văii Mureşului în timpul locuirii aşezării prefeudale de la Moreşti.

Cercetarea «Cetăţii», situată la vârful triunghiului format de «Podei», a fost reluată în 1955, pentru a preciza pe laturile lungi relaţia diferitelor elemente de con-

Fig. 1. — Vederea «Cetăţii» de la Moreşti.

strucţie sezise în secţiuni mai vechi, I, II, IV, în 1951, XXV în 1952 şi XXXVIII în 1954. Cu această ocazie s-a întocmit şi un plan nou, mai precis şi detaliat, al «Cetăţii» (fig. 2).

Prin secţiunile I şi XXXVIII s-au lămurit în anii trecuţi părţile componente ale întăriturii ce despărţea «Cetatea» de «Podei», constând în interior dintr-un pavaj de piatră, apoi urmînd valul cu o zonă de arsură şi şanţul aşezat în faţa lui. Secţiunea IV a dovedit continuarea arsurii pe latura de vest, precum şi nivelarea pantei de vest a «Cetăţii», ridicîndu-se aici nivelul suprafeţei, faţă de înclinaţia naturală a dealului, pe marginea platoului, pînă la 2 m.

În afară de nivelarea terenului din secolul XI, prin care s-au deranjat şi straturi de cultură mai vechi, din secolul VI, suprafaţa platoului a fost răscolită prin săparea în cursul celor două războaie a unor linii de tranşee, prin care, în urma pămîntului scos, nivelul suprafeţei s-a ridicat în unele locuri de-a lungul laturilor lungi ale «Cetăţii» pînă la 0,75 m.

Secţiunea XLV taie vârful «Cetăţii» de-a lungul ei pe o lungime de 45 m. În general, ea conţine puţine elemente de interes arheologic. Indiciile pentru terasarea vârfului cetăţii lipsesc, straturile succedîndu-se în poziţia lor naturală, obișnuită, de jos în sus, cu pămînt galben deschis şi deasupra închis, urmat de pămînt negru vegetal. Către vîrf stratul pietrişului diluvial se ridică pînă la 1 m spre suprafaţă şi este suprapus imediat de pămîntul negru vegetal, fără intermediul lutului galben. Acest fapt explică eventual, în această zonă, lipsa valului roşu, care s-a prăbuşit sau a fost spălat, ori nici n-a fost construit, din cauza stabilităţii slabe a terenului.

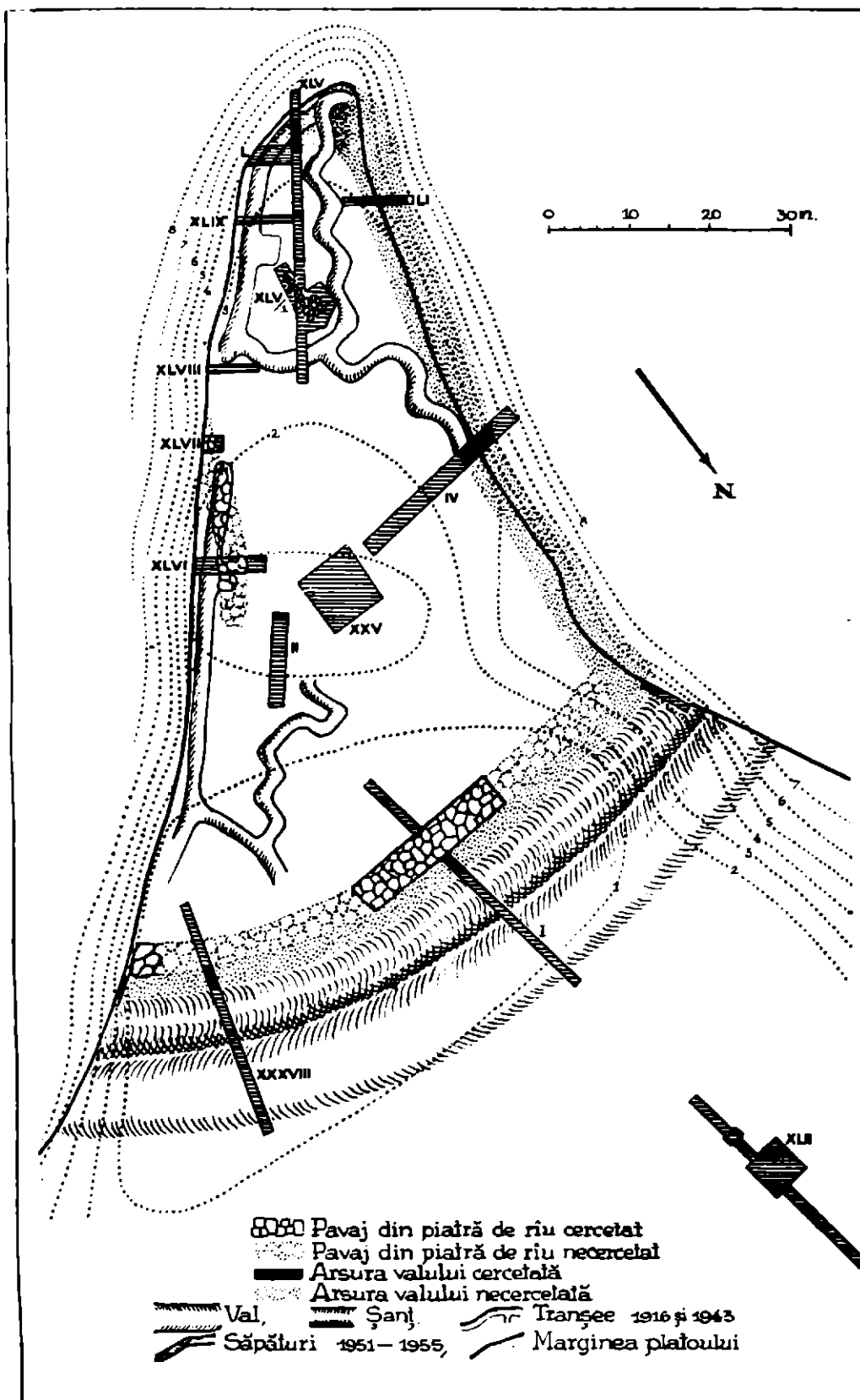

Fig. 2. — Planul «Cetății» de la Morești.

Numai în două locuri se sezisează intervenția omului. Întîi, la vîrf, se constată pe o distanță de 6,50 m urme dispersate de cărbune și arsură întretăiate de tranșee, urme care se găsesc în zona unde trebuia să treacă curbura valului de arsură de pe latura vestică. Urmele de atsură, avînd grosimea maximă de 0,20 m, sînt însă cu mult mai slabe sau chiar dispar în comparație cu latura estică, încît putem să ne îndoim de existența valului, mai cu seamă că nu se observă deasupra arsurii urmele unui rambleu.

În al doilea rînd, în aceeași secțiune, la o distanță de 25 m de vîrf, s-au descoperit lespezi de gresie și pietre de rîu destul de dispersate și net deosebite de fișia compactă a pavajului de-a lungul marginii cetății. Ele reprezintă urmele unei construcții la suprafață, al cărui plan n-a putut fi delimitat. Spre sud, zona se prelungește într-un vîrf ascuțit de circa 3 m lungime, cu contur sigur constatat, delimitat pe unele porțiuni ale marginii de lespezi așezate în dungă. Pe întinderea acestei zone sînt răsfrate oase, puțină arsură și cenușă, două fragmente de cărămidă, eventual romane, resturi de mortar descompus, precum și un cui de fier atipic și cioburi din secolul XI—XII. Aceste fragmente datează și pavajul, iar tencuiala de mortar și puținele fragmente de cărămizi pot să reprezinte resturile răsfrate ale unei construcții neidentificate de pe cetate, de origine romană sau medievală. Fragmente de cărămizi și urme de mortar s-au întîlnit și în alte secțiuni de pe «Cetate», prea rare și izolate însă pentru a presupune pe «Cetate» existența unei construcții romane de la care ar fi rămas material de construcție mai abundent. Pentru cazul însă că nu se va găsi pentru aceste resturi o altă explicație mai satisfăcătoare, răsfrarea resturilor de materiale de construcție trebuie să fie o urmare a locuinii teritoriului cetății în secolul VI și a terasării și construirii cetății de pămînt în secolul XI. După observațiile făcute, pavimentul găsit datează abia din secolul XI—XII și reprezintă singurele urme sigure ale unei construcții din interiorul cetății, ridicată, spre deosebire de bordeiele din jurul ei, la suprafață.

Secțiunile XLVI—LI urmau să precizeze mai amănunțit planul cetății, dar cercetările vor trebui să fie continuate încă, pînă ce se lămuresc complet problemele ridicate de părțile de construcție găsite pe «Cetate».

Pe latura de est s-au trasat patru secțiuni. În secțiunea XLVI a apărut, la o distanță de 5 m de marginea platoului, la adîncime de 0,30 m, pavajul de pietre de rîu, constatat și pe latura de nord, avînd o lățime de 3,30 m. În fața lui lipsește însă acea fișie de arsură, precum și urmele rambleului unui val. Nu este probabil ca acestea să se fi prăbușit sau să fi fost distruse de linia tranșeelor, care, aici, au lățimea considerabilă de 3,50 m, deoarece distanța între pavaj și marginea platoului este de 5,50 m. Poate că din cauza pantei piezișe a dealului și a Mureșului care curge dedesubtul lui s-a renunțat la întărirea acestei laturi puțin periclitată, asigurînd-o eventual numai printr-o îngrăditură susținută de palisade, neidentificată însă în profil. Rostul pavajului deci nu se poate explica. Este fapt constatat că pe latura de est lipsește arsură, care, dacă totuși a existat, se întindea la o distanță de peste 5 m în fața pavajului și s-a prăbușit pe pantă, fără urme. Un fragment ceramic din secolul XI—XII, găsit chiar pe pavaj, confirmă datarea acestuia în aceeași epocă.

Prăbușirile de teren pe această latură sînt dovedite de capătul dinspre Mureș al valului de pe latura nordică și de secțiunea XLVII, trasată la o distanță de 13 m de cea anterioară. Aici resturile pavajului, avînd lățimea de circa 1 m, arată direcția lor spre exteriorul platoului și, depășind marginea lui actuală, s-au prăbușit în vale, o dată cu surparea pantei.

Era firesc astfel ca în următoarele două secțiuni, XLVIII și XLIX, trasate în continuare prin marginea platoului spre vîrf, să nu mai apară pavajul.

Prin *secțiunea L*, plasată la o distanță de 8 m de vîrf, urma să se clarifice continuarea valului de arsură, care, venind de pe latura de vest, trebuia să se îndrepte

în această porțiune spre est. Profilul, mult deranjat de cele două tranșee, nu mai prezintă însă urme de arsură. De aici rezultă că, aproximativ în dreptul acestei secțiuni, zona de arsură încetează.

Secțiunea LI, trasată pe latura de vest, ora menită să verifice continuarea pînă la vîrf a valului de arsură, seîzisat în secțiunea IV, și existența eventuală a pavajului de-a lungul laturii sale interioare. Urmele pavajului nu s-au observat, ele fiind probabil distruse de săparea tranșeului ce se întinde la capătul interior al secțiunii. În schimb, s-a secționat blocul valului de arsură, neatins aici de tranșeu. Arsura lată de 6 m și înaltă de 1,80 m este așezată de-a lungul marginii platoului cu jumătatea ei pe panta dealului, într-un pat ușor alveolat, după cum rezultă din conturul pămîntului nemișcat de sub el. Lipsesc în această parte straturi din care ar rezulta ridicarea suprafeței platoului prin terasare înainte de construirea cetății.

Blocul compact al arsurii dovedește că roșirea unitară a pămîntului, pe o întindere de circa 11 m³ din profil, nu poate fi rezultatul incendierii cetății cu ocazia cuceririi sau abandonării ei. Arderea valului reprezintă o tehnică specifică, folosită cu ocazia construirii cetății, pentru a mări rezistența și coerența lui, tehnică obișnuită în această epocă la cetățile slave. Procedul aplicat la arderea, extrem de puternică și uniformă, a întregului val din această porțiune trebuie să fie asemănător cu cel practicat astăzi la arderea cărămizilor, cum a-a stabilit în cazul de la Morești de către D. Protase. Arsura se desface în calupuri mari, care poartă adeseori amprente birnelor sau loazbelor, puse anume în corpul valului încă înaintea arderii lui. Totuși, nu se observă pe întinderea arsurii urme de cărbune sau găuri, în care, după putrezirea lemnului, să fi pătruns pămînt recent, nears. Singurele resturi ale lemnului sînt benzi subțiri cu urme de cenușă fină, alburie. Trebuie să presupunem deci că, de-a lungul unor canaluri și deschizături care treceau prin val și erau umplute cu lemne, s-a aprins un foc puternic, care, după ce a ars un timp oarecare cu acces de aer, a continuat prin ardere închisă. În felul acesta, s-ar explica intensitatea și uniformitatea roșirii, lipsa cărbunilor și prezența cenușii fine, care formează singurele rezidii și în cuproarele de ars cărămizi.

Lucrările de pe «Cetate» au permis deci întocmirea unui plan amănunțit al acestui sector și observarea alternării diferitelor părți componente ale valului, în sensul că pe latura nordică există zona de arsură și pavajul de piatră, pe cită vreme pe latura lungă dinspre est numai fișia pavată, iar pe cea vestică numai valul de arsură. De asemenea, ca observații suplimentare s-a putut preciza cu ajutorul săpăturilor surparea terenului de-a lungul laturii dinspre Mureș și tehnica de construire a valului de arsură.

Pe terenul dintre «Cetate» și suprafața cea mare, săpată în anii 1953 și 1954, nu se făcuseră încă sondaje, cu toate că acest teritoziu cuprinde o suprafață de circa 100 m lungime. Din acest motiv, s-a trasat în continuarea secțiunii I, la un interval de 20 m de capătul ei nordic, *secțiunea LII*, în care a apărut, la o distanță de 28 m de șanțul cetății, o groapă de provizii și în continuare un bordei cu cuptor din secolul XI—XII. Caramica de factură Latene II și slavă tîrzie, recoltată în secțiune, precum și cea cenușie prefeudală indică locuirea teritoriului sondat în aceleași epoci atestate și pe restul «Podeiului». Groapa de provizii are o formă cilindrică, măsurînd în diametru 1,50 m și fiind adîncă de 2,50 m. Între ceramica găsită predomina cea din secolul XI—XII, care a apărut pînă la 1,90 m adîncime, nivel sub care n-a mai apărut nici un ciob. În stratul de pămînt galben, chiar pe fundul gropii, cînd săparea acesteia părea terminată, s-a descoperit scheletul unui iepure, îngropat în poziție întinsă, orientat E—V, cu capul spre est (fig. 3). Pentru a treia oară s-au găsit în fundul unei asemenea gropi (în suprafața cea mare A/1 și H/IV) schelete întinse de iepuri, împrejurare care nu poate fi întimplătoare, ci reprezintă o contribuție interesantă la superstițiile și riturile locuitorilor din așezarea de la Morești în secolul XI—XII. Pentru a-și asigura gropile pline cu pro-

vizii, se îngropa pe fundul lor, ca jertfă, unul dintre animalele cele mai des vîinate, iepurele, pentru a conjura prin această acțiune de magie un rezultat favorabil și pentru a obține succes la vînătoare. Din această pricină, se poate presupune că asemenea gropi serveau în primul rînd pentru păstrarea vînatului.

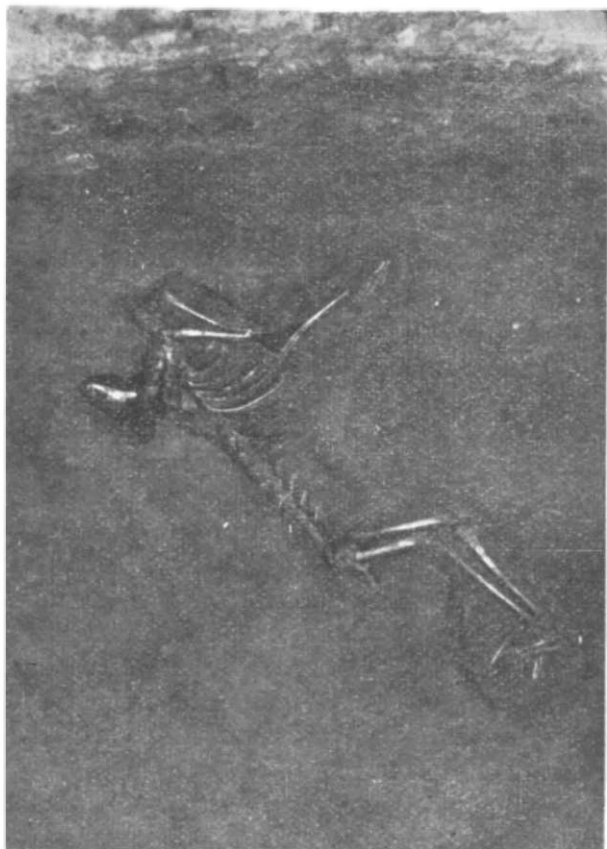

Fig. 3. — Fundul unei gropi de provizii cu înmormintarea rituală a unui iepure.

cu limita vestică a suprafeței din cimitir cercetată pînă în 1954 și la distanță de 34 m de ea. Nu s-a găsit în această secțiune nici un mormînt, ceea ce arată că cimitirul are o întindere mai redusă în această direcție decît se presupunea și că el coboară numai puțin pe panta dinspre « Piriul cetății ».

În legătură cu cimitirul de pe « Hulă », trebuie făcută o precizare privitoare la faza de locuire a ceramicii cenușii din așezarea de la Morești, datată, în parte cel puțin, prin inventarul mormintelor de pe « Hulă », în secolul VI. Ceramica din așezare însă ar putea să pledeze pentru lărgirea datării cu unul sau două secole mai devreme, fără să existe confirmarea acestei încadrări prin obiecte de metal (fibule etc.).

Inițial s-a crezut, ca o ipoteză de lucru, că faza ceramicii cenușii din așezare ar putea fi atribuită populației slave timpurii a anșilor. Această părere era cu atît mai justificată în faza incipientă a cercetărilor, cu cît în general cultura materială a primelor secole în epoca prefeudală este în strînsă dependență de regiunea pontică și nu reprezintă decît o iradiație a centrelor ei culturale. Cu ocazia congresului arheologic din primăvara anului 1954, ținut la Moscova, specialiștii sovietici și-au exprimat însă îndoiala asupra posibilității acestei atribuirii, deoarece nici pe teritoriul Uniunii Sovietice aspectul ceramicii ante din secolul VI nu este încă pe deplin lămurit.

La distanță de 6 m de groapă s-a dezvelit în cuprinsul secțiunii un bordei de 4×4 m, datînd din aceeași epocă și avînd în colțul de nord-est obișnuitul cuptor, clădit din lespezi de gresie (fig. 4). În jurul cuptorului, pe latura stîngă și în față, se întindea o platformă tot din lespezi de gresie asemănătoare celei găsite în bordeiul L/2 din suprafața cea mare.

Secțiunea LIII a fost trasată pe « Ciurgău », în apropierea valului exterior, completînd alte trei secțiuni trasate în 1954 (XXXIX, XL, XLI) și avea rostul să lămurească funcțiunea terenului cuprins între linia de mijloc și cea exterioară a fortificațiilor. Întocmai ca cele anterioare, și secțiunea LIII, lungă de 30 m, nu conținea nici un fel de fragmente ceramice, fapt care sprijină din nou presupunerea că acest teritoriu a fost nelocuit și a putut servi în epoca prefeudală pentru adăpostirea turmelor.

Pentru a delimita întinderea cimitirului de pe « Hulă », care cuprinde morminte de tip Noa-Teiuș din epoca bronzului tîrziu și din secolul VI e.n., s-a trasat secțiunea LIV, paralelă

În această situație, trebuia să se caute o altă explicație pentru faza de locuire din secolul VI de la Morești, plecând pentru inventarul cimitirului de pe «Hulă» de la analogiile arheologice contemporane găsite în alte regiuni învecinate, precum și de la puținele informații ale izvoarelor literare din istoria Transilvaniei de care dispunem pentru

Fig. 4. — Bordei cu cuptor din secolul XI—XII.

acest secol. Ceramica cenușie, precum și fibulele, armele și alte obiecte din cimitirul de pe «Hulă» aparțin unei culturi care este bine atestată pe teritoriul R. P. Ungare, între altele, de pildă, la Kiszombor și Szentes, fiind atribuită de arheologii unguri gepizilor, atribuire susținută și cu ocazia congresului arheologic de la Budapesta din toamna anului 1954. Astfel, așezarea fortificată de la Morești din secolul VI, pe baza știrilor istorice și a analogiilor cu materialul de pe teritoriul R. P. Ungare, va trebui să aparțină în primul rând gepizilor, fără a ignora sau subaprecia însă importanța populației locale.

Rezultatul cel mai important și neașteptat al săpăturilor din anul 1955 l-a adus secțiunea LV, de pe «Borșofed», plasată în spațiul cuprins între linia interioară și cea de mijloc a fortificațiilor. Această porțiune de teren a fost cercetată doar printr-o singură secțiune (XXIV) în anul 1952. În secțiunea LV din anul 1955, lungă de 20 m, a apărut un bordei de $4 \times 3,25$ m, având un contur mai mult oval și o podea lipită și fățuită cu lut, dar lipsit în interior de o vatră de foc sau de un cuptor, asemănător bordeielor din secolul VI. Acest bordei conținea o ceramică necunoscută pînă acum la Morești. Față de epoca secolului VI, bine cunoscută și atestată prin bordeiele cu ceramică cenușie, prin cimitirul de pe «Hulă» și prin liniile valurilor ce înconjură în această epocă așezarea, pînă în prezent n-a fost posibilă identificarea unor materiale sau complexe arheologice care să lege această fază de cea următoare din secolul XI—XII, de asemenea bine reprezentată prin bordeie cu cuptor de piatră, prin ceramica de factură slavă tîrzie și prin fortificația din punctul «Cerate».

Ceramica descoperită în bordeiul amintit mai are încă anumite afinități cu aceea cenușie din secolul VI, dar în mare se deosebește net de aceasta prin culoarea ei roșiatică-neagră, arsă în cuptor deschis și lucrată cu mîna sau parțial cu roata (fig. 5). Pe

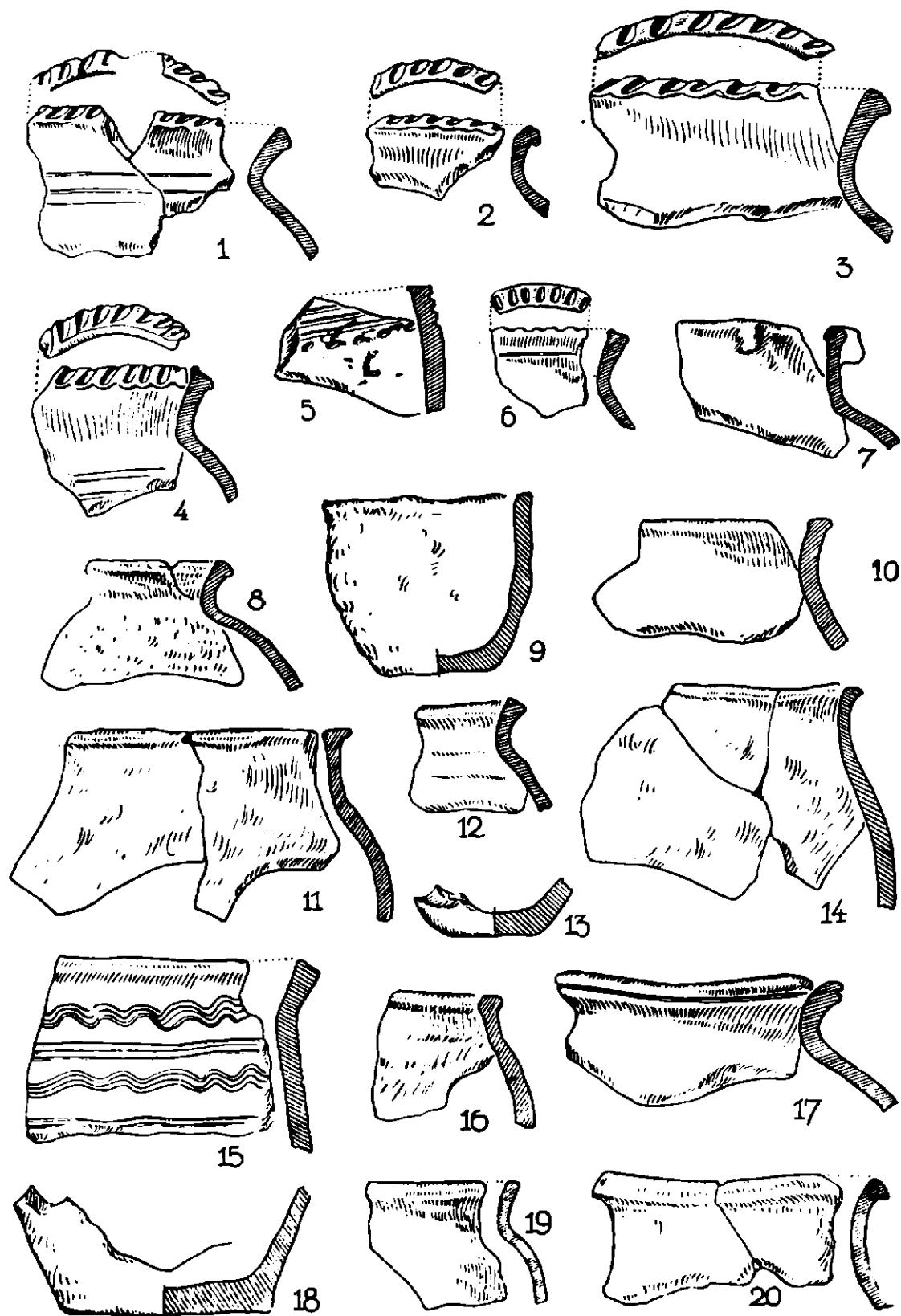

Fig. 5. — Ceramici de la « Borșofed », circa secolul IX—X.

de altă parte, această ceramică diferă de cea de factură slavă tîrzie din secolul XI—XII prin caracterul ei cu mult mai primitiv. Din punct de vedere al cronologiei relative, ea trebuie să fie deci ulterioară secolului VI și anterioară secolului XI, constituind o verigă importantă de legătură pentru succesiunea fazelor prefeudale ale așezării de la Morești între secolele VI—XI. În cadrul acestui interval de timp, materialul se sustrage încă unei datări absolute mai precise, deoarece în afară de Morești, pînă în prezent nu se cunoaște din Transilvania decît ceramica neagră de la cătunul Sf. Gheorghe de lingă Cipău, o ceramică aproximativ contemporană, dar deosebită în ceea ce privește factura ei. Mai mult după impresie decît după criterii obiective, ceramica de la « Borșofed » poate fi datată și după părerea altor specialiști în secolul IX—X, dacă reminiscențele ceramicii cenușii nu o apropie totuși mai mult de secolul VI. Nici în privința semnificației ei istorice nu se pot face încă afirmații prea hotărîte. Reprezintă această ceramică continuarea transformată a celei premergătoare din secolul VI de pe « Podei », de unde locuitorii s-au retras, după abandonarea așezării celei mari, pe « Borșofed », botul de deal ascuns în spatele « Podeiului », sau constituie acest complex ceramic faza premergătoare și pregătitoare a locuirii « Podeiului » în secolul XI—XII? Răspunsul la această întrebare implică și atribuirea etnică a materialului, care este însă deocamdată prematură și chiar imposibilă. Independent de încadrarea ei cronologică mai precisă în jumătatea a doua a mileniului întii, această ceramică trebnic pusă în legătură oarecum cu prezența slavilor, urmînd să se vadă care este geneza ei și în ce măsură ea este eventual comună și altor elemente etnice.

Două secțiuni mai mici cuprinse sub numărul LVI au fost efectuate pe teritoriul satului, pe prima terasă a Mureșului, în curtea Gostatului și în grădina școlii. Scopul urmărit era încercarea de a găsi eventual urmele acelei așezări romane de care depind mormintele de incinerare de pe « Podel ». Rezultatul a fost negativ. În secțiunea de la Gostat nu s-a găsit nici un obiect de interes arheologic, iar secțiunea de la școală conținea numai cioburi feudale și moderne. Nu s-a reușit deci nici pînă în prezent să se identifice, cu toate încercările făcute, așezarea romană corespunzătoare mormintelor de incinerare de pe « Podei ». Aceasta ar sugera presupunerea apartenenței acestor morminte unei așezări de tipul celei descoperite în anul 1954 la « Cîtfalău », dar situate eventual mai aproape de « Podei ».

★

Deși n-au fost de mare amploare, săpăturile de control de la Morești în anul 1955 au adus unele precizări și rezultate noi. Nu s-a găsit un indiciu că pe teritoriul satului actual de pe prima terasă a Mureșului să fi existat așezarea romană corespunzînd mormintelor de incinerare de pe « Podei ». S-a confirmat teza despre lipsa unor șanțuri sau fortificații artificiale pe panta « Podeiului » dinspre Mureș și s-a delimitat înspre vest, către « Pîriul cetății », întinderea cimitirului gepid și a aceluia de tip Noa-Teiuș de pe « Hulă ». S-a descoperit pe « Borșofed » o nouă fază de locuire prefeudală a așezării de la Morești, din a doua jumătate a mileniului întii și s-au precizat în măsură mai mare elementele de construcție ale « Cetății » și planul ei. În sfîrșit, s-a sondat terenul în fața « Cetății », constatîndu-se locuirea lui în aceleași faze ca și în restul « Podeiului », iar pe fundul unei gropi de provizii s-a observat o interesantă îngropare rituală de iepuri.

CIPĂU (r. Luduș).

În afară de Morești, colectivul a mai efectuat sondaje și săpături de salvare în diferite puncte din împrejurimile Cipăului. În anii trecuți s-a cercetat teritoriul de pe « Gîrle », unde, în urma exploatării de pietriș, se distrugea o așezare din primele secole ale epocii prefeudale și unde au apărut în cursul exploatărilor și interesante morminte de incine-

rație, avînd prin inventarul lor afinități cu cîmpia Tisei. Lîngă crescătoria de porci de la Iernut, s-au salvat unele morminte de tip Morești din secolul VI, făcînd parte din cimitirul așezării de pe « Girle », iar pe malul opus al Mureșului, la cătunul Sf. Gheorghe, s-a sondat o așezare de lungă durată, din care faza cea mai interesantă aparține jumătății a doua a mileniului întii, suprapunîndu-se unei așezări de tip Morești din secolul VI. În anul 1955 s-a deschis lîngă gara Cipău o carieră de nisip, exploatată încă înaintea primului război mondial și cunoscută prin descoperirea unor materiale « cimeriene » și scitice. Astfel, la sectoarele supravegheate în anii trecuți se adăugase unul nou, cel de la gară, efectuîndu-se însă mici lucrări și pe « Girle », la Cipău-Sf. Gheorghe « Pe șes » și « La biserică ».

1. *Cipău « Gara »*. Cu ocazia lucrărilor de terasament și de exploatare a nisipului s-au găsit în 1907, lîngă gară, la cantonul 308, spre sud de linia ferată, piese de harnament de tipul celor considerate « cimeriene ». În anul următor a ieșit la iveală o zăbală de fier cu bare laterale, împreună cu butoni de bronz și vase reprezentînd forme obișnuite în mormintele scitice. Lucrările continuînd în anii următori, pînă la 1915, s-au mai descoperit, în mai multe rînduri, numeroase vase întregi de aceeași factură, precum și un *akinakes* și o oglindă scitică cu mîner, reprezentînd un animal cornut ghemuit.

Exploatarea carierei de nisip începînd din nou în toamna anului 1954, cu mijloace mecanizate și într-o amploare mai mare, la nord de calea ferată, s-au găsit, din primăvara anului 1955 pînă în luna iulie a aceluiași an, pe o suprafață de circa 250×100 m, opt morminte, dintre care unul a fost tumular, iar celelalte probabil plane, neobservîndu-se conturarea lor la suprafață.

Inventarul unui mormînt a fost dus la muzeul Tîrgu-Mureș (fig. 6). Acesta se compune din două brățări de bronz, o zăbală de fier cu inele, două vase de tip Noa-Teiuș, o strecurătoare și alte trei vase. Celelalte morminte arată o factură unitară scitică, reprezentînd obișnuitele tipuri de vase bitronconice, străchini și cești, la care se adaugă un *akinakes* și bara laterală de os a unei zăbale. Salvarea acestor materiale se datorește interesului depus de studentul N. Vlăssă, care va prelucra și publica cu precizările necesare tot materialul descoperit în cursul anilor lîngă gara Cipău. S-au mai observat două bordeie ale culturii Coțofeni, iar prin suprafața explorată trece și drumul roman din valea Mureșului, conturîndu-se profilul lui în peretele carierei. Cu ocazia săpăturilor de salvare cercetîndu-se o suprafață și o secțiune, nu s-a găsit nici un mormînt, dimensiunile terenului săpat fiind prea reduse față de distanțele între care apar mormintele. Cu toată răsfiurarea lor pe o suprafață destul de întinsă, nu este probabil să se fi distrus în timpul exploatării morminte rămase nesemnate, deoarece inventarul lor era ușor de recunoscut în nisipul fin de carieră, iar muncitorii și conducerea exploatării erau obișnuiți să anunțe descoperirea lor, luînd totodată și măsurile necesare de salvare.

Există deci patru grupe de morminte lîngă gara Cipău: a) una « cimeriană », b) a doua cu zăbală cu bare laterale de fier și cu vase specifice mormintelor scitice, c) a treia scitică, caracterizată prin aceleași vase și doi *akinakes*, o oglindă și o bară de zăbală de os, și în sfîrșit d) complexul din muzeul Tîrgu-Mureș cu o zăbală de fier cu inele, brățări de bronz, vase de tip Noa-Teiuș, lipsind însă vase specifice « scitice ». Pe baza vaselor, categoria a doua și a treia trebuie să fie contemporană, prima ar putea să fie ceva mai veche, cu toate că, dat fiind caracterul ei izolat, e greu de explicat prezența ei între celelalte grupe, dacă n-ar fi contemporane.

Mormîntul cu vase de tip Noa-Teiuș ar putea să fie de asemenea mai vechi, cu toate că zăbala de fier cu inele îl apropie din punct de vedere cronologic de mormintele scitice, mai cu seamă că apare pe același teritoriu, împreună cu ele, și lipsesc alte materiale de tip Noa-Teiuș. Cu toată imposibilitatea aparentă, nu este exclus ca vasele de tip Noa-Teiuș cu două torți să se perpetueze pînă în epoca scitică. În afară de Cipău, un

mormint descoperit întâmplător la Iedu, raionul Tîrgu-Mureș, precum și cazurile semnificate mai de mult de la Blaj și Gimbaș, pledează în acest sens. Astfel materialele de la gara Cipău ridică cu deosebită insistență problema cronologiei celor patru grupe reprezentate aici și a componentelor ce se manifestă în cultura materială a epocii scitice.

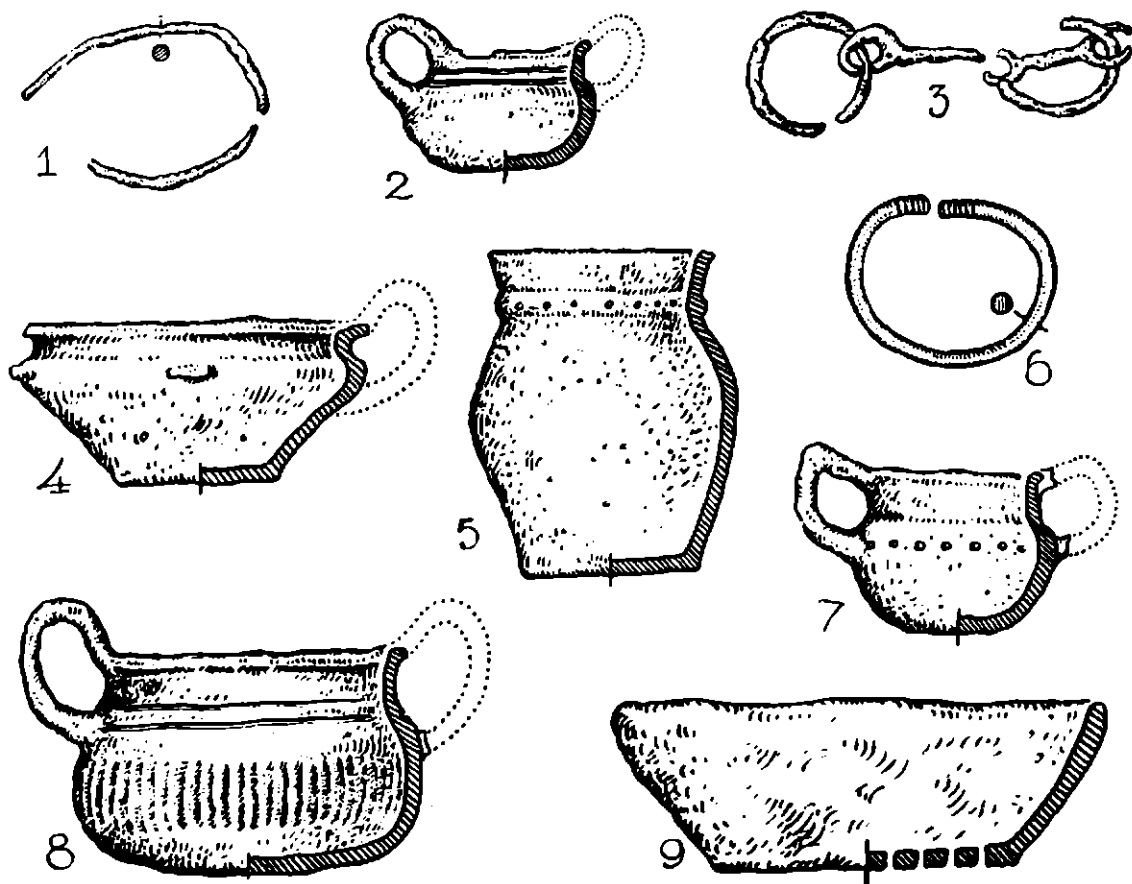

Fig. 6. — Inventarul unui mormint de la Cipău-gară.

2. «*La Gîrle*» s-au găsit două bordeie, probabil din secolul IV, secționare prin înaintarea carierei.

3. La Cipău-Sf. Gheorghe, «*Pe șes*», s-a găsit în cursul sondajelor din anul 1954, la adîncimea de 1,30 m, scheletul unui cal, care a fost dezvelit complet pentru a se vedea dacă nu aparține cumva unui mormint cu călăreț. Scheletului i se suprapune o locuință feudală din secolul XIV—XV; el datează, după stratul în care se află, din epoca prefeudală, dar nu face parte dintr-o înmormîntare.

4. La nord de așezarea de «*Pe șes*», se ridică, pe o dîlmă, denumită de localnici «*La biserică*», monumentul eroilor căzuți în anul 1944, construit pe locul unei biserici feudale, avînd un cîmîtir și o așezare contemporană în jurul și în apropierea ei. În afară de fragmente ceramice de tip Coțofeni și Wietenberg, s-a găsit aici ceramică de factură slavă tîrzie, care pare să fie mai veche decît cea de pe «*Podei*» de la Morești. Combinînd observațiile de la Morești și Cipău se poate stabili următoarea cronologie relativă provizorie a ceramicii din secolele VII—XII din această regiune, fără ca această schemă să indice prin succesiunea fazelor și legătura genetică între ele: 1. Cipău-Sf. Gheorghe — «*Pe șes*». 2. Morești — «*Borșofed*». 3. Cipău-Sf. Gheorghe — «*La biserică*». 4. Morești — «*Podei*». 5. Morești — «*Citfalău*».

K. HOREDȚ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В МОРЕШТИ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Несмотря на незначительный объем контрольных раскопок 1955 года в Морешти, они позволили уточнить некоторые прежние данные и получить новые, перечисленные ниже в хронологическом порядке исследуемых эпох. Не обнаружено данных, которые указывали бы, что на территории современного села на первой террасе Муреша существовало римское поселение, соответствовавшее погребениям с трупосожжением на «Подее» (разрез LVI). Подтвердилось положение об отсутствии рвов или искусственных укреплений на склоне «Подее» в направлении Муреша (разрез XLIV). К западу, в сторону «Ручья крепости» установлены границы могильника гетидов и типа Ноа — Теуш (разрез LIV). На «Боршофед» обнаружена новая дофеодалная фаза обитания поселения в Морешти второй половины первого тысячелетия (вероятно, IX—X века) (разрез LV) и в более широком масштабе установлены элементы постройки «Крепости» и ее план (разрез XLVI—LI). Наконец, произведена шурфовка участка перед «Крепостью» и установлена его обитаемость в тех же фазах, что и на остальных участках «Подее». На дне одной ямы отмечено любопытное ритуальное погребение зайца (разрез LII), уже в третий раз наблюдаемое в Морешти.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Вид «Крепости» в Морешти.
 Рис. 2. — План «Крепости» в Морешти.
 Рис. 3. — Дно ямы для продовольственных запасов и ритуальное погребение зайца.
 Рис. 4. — Землянка с печью XI—XII веков.
 Рис. 5. — Керамика из «Боршофед», приблизительно IX—X веков.
 Рис. 6. — Инвентарь погребения в Чипэу-Гара.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE MOREȘTI

(RÉSUMÉ)

Bien que de faible ampleur, les fouilles de contrôle effectuées en 1955 à Morești ont fourni certaines précisions ainsi que quelques résultats qui seront énumérés dans l'ordre chronologique des époques ayant fait l'objet de ces investigations. Nul indice n'a été découvert de l'existence, sur le territoire du village actuel, situé sur la première terrasse du Mureș, d'un établissement romain correspondant aux tombes d'incinération du *Podet* (section LVI). Les travaux ont confirmé l'absence de retranchements ou de fortifications artificielles sur le versant du *Podet*, du côté du Mureș, et l'on a pu délimiter à l'Ouest, vers le *Pîrful Cetății*, l'étendue du cimetière gétide et de celui du type Noa-Teiuș (section LIV). Sur le *Borșofed*, on a découvert une nouvelle phase d'habitation préféodale de l'établissement de Morești, datant du premier millénaire, probablement du IXe ou du Xe siècle (section LV); les éléments de construction de la «Cetate», ainsi que le plan de cette dernière ont pu être mieux précisés (section XLI—LI). Enfin, le sondage du terrain situé devant la «Cetate» a permis de constater qu'il fut habité aux mêmes phases que le reste du *Podet*. Au fond d'une fosse, l'intéressante sépulture rituelle d'un lièvre a été mise au jour (section LII); c'est pour la troisième fois qu'une sépulture de ce genre se trouve attestée à Morești.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Vue de la «Cetate» de Morești.
 Fig. 2. — Plan de la «Cetate» de Morești.
 Fig. 3. — Fond d'une fosse à provisions avec la sépulture rituelle d'un lièvre.
 Fig. 4. — Hutte à demi souterraine et son four (XIe ou XIIe siècle).
 Fig. 5. — Objets céramiques de *Borșofed* (IXe ou Xe siècle).
 Fig. 6. — Objets découverts dans une tombe, près de la gare de Cîrâu.